

BENCZE IMRE: TÖRTÉNELEM

1950. március 19-én, József napkor megtartott szalagavatón hangzott el a „Történelem” című versezete.

Történelem... de rég volt... már-már igaz se talán,
Szünetben még hancúroztunk Vendel atyánk asztalán.
Aztán... csak a Jamesz felelt... szép komolyan folyt a szó,
Volt ott minden hozzávaló: transzformátor – dinamó –
Stószreszelő, gőzkalapács, laposfogó, lendkerék,
paprikát is őrlő malom, örökmozgó hintaszék.
Mikor mondtuk minek mindez, ez volt rá a felelet:
„Érettségin szóba jöhet, ezt kihagyni nem lehet!”

Néha aztán húsvét táján, borjúnyúzó pénteken,
Megnéztük, hogy mire tanít minket a TÖRTÉNELEM.
Semmin nem kell csodálkozni, volt szokása mondani,
És mi nem is csodálkoztunk, történiék bár akármí.
Tudtuk, hogyha Rá hallgatunk, el sohasem tévedünk,
Vendel atyánk meseszava útmutató mécsesünk.
Elmondta Ő Lajos ujját, Mátyás király baját, búját,
Dobzse László lepedőjét, Lajos király ifjú nőjét,
Terézia vérét, zabját, Zweiter József nagy kalapját...
S mikor mondtuk, minek mindez, ez volt rá a felelet:
„Érettségin szóba jöhet, ezt kihagyni nem lehet!”

Nagy Lajosunk nagy király volt, voltak nekünk nagyjaink,
Voltak szókék, voltak barnák, sánták is meg vakjaink...
Hadakozott olasz földön, küzdött bátor serege,
De leprás volt az istenadta, így beszéli a rege.
Egyszer aztán nagy baj történt, éppenséggel emiatt,
Lajos kijött a sátrából, – gyűrűsujja bennmaradt...
S mikor mondtuk, minek mindez, ez volt rá a felelet:
„Érettségin szóba jöhet, ezt kihagyni nem lehet!”

Zsigmond király, osztrák császár, magyarjait szerette,
Ami pénz volt az országban, osztrák földre kivitte.
Vadászgatott Dél-Tirolban, elfogyott az aranya,
Messze volt szép Magyarország, messze gazdag Baranya.
Szárnysegéde mit tehetett, Zsigát zálogba tette,
S addig maradt ott a király, amíg pénzért kivette.
S mikor mondtuk, minek mindez, ez volt rá a felelet:
„Érettségin szóba jöhet, ezt kihagyni nem lehet!”

Igazságos Mátyás király nős volt-e vagy nőtelen?
S bájos neje, Beatrice szerette őt szüntelen?
Vagy tán ő ölte meg Bécsben, mikor ette a fűgét,
S ismeretlen imádója elvette a hölgy esztét?
Így jár, ki egy nőre hallgat, ez most éppen idevág,
Koldussorban halt meg Bea – ez legyen a tanulság.
S mikor mondtuk, minek mindez, ez volt rá a felelet:
„Érettségin szóba jöhet, ezt kihagyni nem lehet!”

Dobzse László oly szegény volt, mint a templom egere,
Nem volt ennek a királynak se zsírja, se kenyere.
Lepedője csupán egy volt, az is olyan fekete,
Mint a kormos kéményseprő legszurtosabb seprője.
S fiacskája, a Lajcsika, az volt ám egy rossz gyerek,
A nejevel, Máriával, Csepel alatt a Dunában ruha nélkül fürdtenek.
S mikor mondtuk, minek mindez, ez volt rá a felelet:
„Érettségin szóba jöhet, ezt kihagyni nem lehet!”

Lajos király a második, hogy fulladt a Cselébe’?
Korona vagy páncélsisak volt a király fejébe’?
Mikor ment ő seregével, nappal-é vagy éccaka?
S ki ölte meg királyunkat, török-é vagy Zápolya?
Ott, ahol a Csele folyik, szőlőhegynek lábinal,
Ezt a kérdést firtatom én több mint kilenc éve már.
S mikor mondtuk, minek mindez, ez volt rá a felelet:
„Érettségin szóba jöhet, ezt kihagyni nem lehet!”

Zweiter Frici burkus király gyűlölte Teréziát,
Egyszer aztán nagyot gondolt, elvette Sziléziát.
Nemesek össze gyűltek, megvédendő Máriát,
Meg is jelent, talpig gyászban, karján tartva kisfiát.
„Királynőnkhez hűek voltunk, most is azok maradunk,
Életünket és vérünket – de zabot, azt nem adunk!”
S mikor mondtuk, minek mindez, ez volt rá a felelet:
„Érettségin szóba jöhet, ezt kihagyni nem lehet!”

Zweter József, a kalapos, nem tűrte a koronát,
Törvény helyett rendelettel kormányozta országát.
Szerzeteket szétkergette, kiűzte a papokat,
Feloszlatta a megyéket, telepített svábokat.
Aztán esett József császár legnagyobbik bűnébe,
A német nyelvet ültette a latinak a helyébe.
Ám halálos ágyán fekvé, féltvén gonosz életét,
Tollvonással visszavonta minden rút rendeletét.
S mikor mondtuk, minek mindez, ez volt rá a felelet:
„Érettségin szóba jöhet, ezt kihagyni nem lehet!”

Aztán jött az érettségi, ki hogy’ tudott, úgy felelt.
Ha valaki sziporkázott Vendel atyánk kedve telt.
Ha valaki meg sem mukkant, Vendel bácsi közbeszólt,
Mondta, mondta rendületlen, diák helyett válaszolt.
Elregélte Lajos ujját, Mátyás király baját, búját,
Dobzse László lepedőjét, Lajos király ifjú nőjét,
Terézia vérét, zabját, Zweter József nagy kalapját...
S mikor mondtuk, minek mindez, ez volt rá a felelet:
„Unokádnak elmeséled, ezt kihagyni nem lehet!”

NAGY BANDÓ ANDRÁS: BERREGŐ MONDÓKA

Árad – áradás, fārad – fāradás.
 Bátor – bátorít, rátol – ráborít.
 Bárdom – rádobom, rádób – bárdolom.
 Károg – károgás, fordul – fordulás.
 Ráfom – ráfomat, károm – káromat.
 Ráír – ráígér, várat – várig ér.
 Ráad – ráadás, szárad – száradás.
 Rágod – ráragad, rádób – rátapad.

Sáros – Sárosi, város, városi.
 Sáfrány – sáros út, párkány – páros út.
 Gátör – tározó, körgát – árazó.
 Káró – Márió, Ráró – dárídó.
 Rászól – rászokok, rámol – rámolok.
 Rajzol – rajzolás, rózsa – rózsalánc.
 Ráncos – ráncigál, rákos – rászítál.
 Rálel – rálehel, rámol – rá felel.

Rászán – rálapul, rászáll – ráborul.
 Ráta – rátalál, árva – árva lány.
 Rávall – ráharap, ráhagy – rá marad.
 Ráccsal – rácsavar, hárssal – hárs alatt.
 Rácsos – rácsorog, ráncos – vánszorog.
 Ráken – rákenek, rátesz – ráteszek.
 Rákap – rendelet, rácsap – rendelek.
 Rémes – ráragad, krémes – ráharap.

Éber – méteres, héber – méretes.
 Vétes – vértezett, kérdez – kérdezett.
 Rébusz – rébuszok, krampusz – krampuszok.
 Rendez – rendszerez, rendszám – rendszeres.
 Rendőr – rendező, csendőr – repdeső.
 Rebber – rengeteg, röppen – rettenet.
 Régi – műremek, rémlik – szétreped.
 Gréti – régiség, rékli – kéricsél.

Fúró – óralánc, túró – tóra látsz.
 Kortárs – kortalan, portás – portalan.
 Prága – drámai, spárga – szárai.
 Kérik – kéretik, mérik – méretik.
 Mérem – méretem, vérem – véretem.
 Réti – régió, régi – rádió.
 Réműlt – réműlet, rémes – révület.
 Réten – réteken, kérem – kéretem.

Rokka – ródlizok, rokkant – ráhagyok.
 Robbant – robbanás, roller – ronda víz.
 Rongyos – foltozott, toprongy – kormozott.

Romlik – ronda nagy, porlik – roskatag.
 Roppan – roppanó, rosszban – romboló.
 Rostok – rostokol, roncsok – rossz pokol.
 Rozmár – rózsaszál, rossz máj – rónaság.
 Rozsda – rozsdamart, rozsba – rozsba tart.

Róka – rókabőr, répa – répa őr.
 Rögtön – röntgenez, röpke – görnyedez.
 Rőzse – törzse ég, dőre – dőreség.
 Rumli – rusztikus, krumplic – krónikus.
 Rúgva – rubrika, rúdra – krumplira.
 Rúgtat – bőrruha, rúghat – űrruha.
 Rúzsos – rúzsdarab, rusnya, ronda vagy.
 Rücskös – úrhajó, jobbra – balra jó.

Bringa – trombita, bróker – bronz pipa.
 Bronz kard – bronzszobor, bordal – borra bor.
 Búvár – jurta pad, bútor – kurta lap.
 Búra – burkolat, fordul – fordulat.
 Drótos – dróttalan – rojtos – rojttalan.
 Dörren – dörrenés, zörren – zörrenés.
 Durran – durranás, kurrog – kurrogás.
 Drukkol – szurkoló, rukkol – drukkoló.

Csorgó – csorgató, forgó – forgató.
 Csörgő – csörgető, pörgő – pörgető.
 Csörte – csörbe kő, körte – körbe nő.
 Csürhe – csürcsavart, fűrtös – csürbe tart.
 Részben – részeges, résben – rése lesz.
 Részes – részesül, részint – részegül.
 Rézkarc – rézlemez, rézarc – részletez.
 Ríkat – ringató, ringat – ring a tó.

Kérek – kéreget, méret – méreget.
 Dérben – éberen, ébren – béreken.
 Érem – kérelem, érdem – sérelem.
 Érzék – vérezem, érzés – érzelem.
 Rímek – rímese, hírek – híresek.
 Ritka – ritkaság, ikra – ikraág.
 Írok – írogat, sírok – sírogat.
 Ritkít – ritka juss, ritmus – ritmikus.

NAGY BANDÓ ANDRÁS: KARANTÉN VERS

Szil, szál, szalmaszál!
 Merre jár a Pál?
 Pláza mélyén?...
 Aldi szélén?...
 Hol bolyong a rövidlátó,
 görbebottal sántikáló,
 Ecki-pecki Tengereczki,
 Ecki-pecki nyugdíjazott Pál?...

Vándorkedvét meddig éli?
 Kis családja arra kéri,
 otthonunkban maradj, értsd meg,
 nagypapácska, hozzánk térj meg!
 Maradj velünk, nyugton ülj meg,
 vírusoktól menekülj meg!

Tudja-e kend, merre van fent,
 merre van lent, merre van kint,
 merre van bent?

Megmondom mind:

Erre van fent,
 arra van lent,
 emerre kint, de:
 maradjon bent!

Értsd meg papánk,
 máma, holnap biztosan nem,
 csak jövőre, ülhetsz föl a zugligeti libegőre.

Bőrrönd Ödön, // Bőrrönd Ödön,
 te se járkálj a Köröndön!
 Most egyik busz se görögjön,
 nem hiányzik, hogy egy utas
 véletlenül leköhögjön.

Házhoz szállít, fuvaroz a Márton,
 újságot hord, gyalogol a Pál,
 Jankó buzgón viszi a kukákat,
 mentővel jár Feri, ha muszáj.

Sok száz orvos teszi most a dolgát,
 nővérek mind ismerőseink,
 hálás szívvel gondolunk most rájuk,
 ők lettek most drága hőseink.

Otthon süt most kenyeret a Borcsa,
 online tornáz kicsi gyerekünk,
 távleckékkel bajlódik a lellem,
 hogyha nem megy, mi is segítünk.

Sehallselát Janikád
 okos volt, mint apukád,
 mert ez a Sehallselát
 kerülte az iskolát.

Míg más utcán gyalogolt,
 ő csak otthon matatott,
 rajzolt, festett, olvasott,
 s hallhatták, hogyha dalolt.

Járvány van, vagy micsoda,
 mi lesz veled, iskola?
 Otthonodból nézheted,
 Neten kapsz dicséretet.

Én oda se ballagok,
 csak feladatot kapok,
 pedig vágyódom oda,
 hiányzik az iskola.

Juli néni, Kati néni,
 elég már a lepetye!!!
 Üljenek meg otthonukba',
 fakanalat két marokra,
 főzzenek csak izibe!

Bárki hívná kapu elé,
 mondogatni: lepetye,
 mondják azt, hogy édes Ilon,
 mátol kezdve hívj mobilon,
 és még te se gyere be!

Éc, pec, kapuléc,
 Csimpilimpi, hova mész?

Én ugyan már sehova se,
 tegnap, holnap, és még ma se!
 Tudom, ez az egész miért van,
 maradok a karanténban!

Kolostorban élt egy atka,
poros korban lett iktatva,
mert hogy ez a parány atka,
nem volt más, mint egy poratka.
Porból lettem, szólt az atka,
porrá leszek, mint poratka.
Hivatalban pakkba rakva
nyílt meg egy atka akta.
Másolatát a poratka
másodnapon takkra kapta.
Nem volt más, aki iktatta,
aktakucac fajta Makra.
Makra írta aktalapra:
titkosított atka akta.
Fiók mélyére lett rakva,
Makra költött két lakatra.
Kulcsra zárva félrerakta,
lesz még ebből archív akta.
Archív akta pakkba rakva,
mi más lesz majd: poros akta.
Ám egy napon szorgos Makra
rendet rakott virradatra.
Csupa kosz volt akta, padka,
porszívózni kezdett Makra.
Kiporolva minden akta,
áttörölve akta pakkja.
Így lett hősi halott atka,
végleg, nem egy pillanatra.
Bevégezte hát poratka,
aktáján ez áll: ad acta.

*Soha ne beszéljünk kinyilatkoztatásszerűen, tanárosan és parancsolóan,
nyakasan és eltökélten: ez mindenkit bánt és sért.*

(Carnegie)

HANGOS OLVASÁS

Az olvasás magas agyi tevékenység. Bonyolult folyamatát első osztályban kezdtük meg elsajátítani. A látás–hallás–artikuláció hármasszociációjára épülő, agy vezérelte folyamatot addig gyakoroltuk, míg az automatizmussá szerveződött. A kezdeti, bizonytalan, silabizáló, majd szótagoló olvasás lassan folyamatossá alakult, tempója is gyorsult. A bizonytalan agyi feldolgozás hátráltatta, a gyors pedig segítette az olvasott szöveg megértését. A későbbiekben már nem volt szükség a hallás ellenőrző bekapcsolására, megtanultuk a néma, értő olvasást, mellyel sok-sok ismeretanyagot tehettünk magunkévá. Ezzel párhuzamosan mellőztük a hangos olvasást.

Miért emlékeztetek most erre a folyamatra?

Az elkövetkezőkben szemelvényeket találunk, mégpedig valamennyi párbeszédes. Ezek az olvasólapok mindig hangos olvasásra szolgálnak. Az olvasás technikáját csak hangos olvasással lehet fejleszteni.

Ha egy felnőttet megkérünk, hogy olvasson el hangosan egy ismeretlen szöveget, sajnos sok hibát, javítanivalót találunk produkciójában.

Melyek az általános hibák?

Sok a *betűtérvesztés*. Ritka az, ha baki nélküli olvasást hallunk. Itt kell megemlítenem a zavaró artikulációs hibákat is, melyek elterelik a tartalomra való összpontosításunkat.

Sajnos sok a *tagolási hiba*. Oka lehet helytelen légzésből eredő szünettartás, vagy túlzott nyomatékolás következtében fellépő darabolás, esetleg figyelmetlenség.

Sok a *hangsúlyozási hiba*. Nem a nyelvtani szabályok szerint hangsúlyoznak. (Például a névelők, névutók, jelzők helytelen nyomatéka.) De a hangsúlytalan, „kisiskolás”, vagy a túl harsány, végig hangos olvasás is hangsúlyozási hibát eredményez.

Hibás az intonáció. Az olvasott szöveg egysíkú, szürke, monoton, vagy nem követi a magyaros ereszkedő hanglejtést, hanem felkapó, „énekítő”. Itt kell megemlíteni a helytelen hangképzésből eredő préselt, illetve fátyolos hangú olvasást is.

Gyakoriak az *értelmezési hibák*. Ezek származhatnak a tagolási hibákból, de a szövegértés, az értő olvasás hiányából is. Néha a „hangzás”, a saját hangja, produkciója zavarja az olvasót, s emiatt nem a tartalomra, hanem a hangjára koncentrálnak.

A *beszédtempó hibái* is több jellegzetességet mutatnak. Nagyon gyakori a túl gyors, szinte hadaró, illetve ennek ellentéte, a lassú, széteső olvasási mód. Nincs tempóváltás, mindvégig azonos a tempó. Legtöbbször hiányzik a tartalomhoz alkalmazkodó – lassító, illetve gyorsító, beszédértést segítő – váltások sora.

Az olvasás folyamatában a jó olvasó dekódolja a leírt jeleket. A betűknek megfelelő beszédhangzók megfeleltetésével azonosítja, tehát megérti az olvasott szöveget. A betűk azok a vizuális jelek, melyeket élővé kell varázsolnunk. A betűk hangsorokká szerveződve értelmet hordozó, érzelmekre ható, hallási élményt kell nyújtsanak.

A megfelelő olvasási technika a szóbeli és írásbeli kommunikációt egyaránt szolgálja.

Míndezekekből következik, hogy nem a folyamatos olvasás kialakítása a cél. Hangos olvasásnál az olvasott szöveg apró, vizuális jeleit kell „életre kelteni”. Míg írásban a betű–szó–mondat–írásjelek navigálnak, addig a hangos olvasásban a beszéd zeneiségét adó, modulációs váltások kialakítására és begyakorlására kell törekednünk. Ennek elsajátítása csak a hangos olvasás folyamatos gyakorlásával – nem csak az órákon való részvétellel – lehetséges.

A mondatok nyelvtani egységek, melyeket az olvasás folyamán szólamokká kell formálnunk. Különösen a többszörösen összetett mondatok több szólamra tagolódnak. Az olvasónak apró, összetartozó értelmi egységekké kell szednie még a bonyolultan megfogalmazottakat is. Ez ugyanolyan nehéz agymunka, mint leírni gondolatainkat. (Ezért más az írott sajtó, és más a rádiós-tévé nyelvzet. A hallgatónak első hallásra